

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra mezinárodních vztahů

Bakalářská práce

2022

Daniela Šaldová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra mezinárodních vztahů

**Aféra lodi Lidice a její dopad na československo-
francouzské vztahy**

Bakalářská práce

Autor práce: Daniela Šaldová

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. 8. 2022

Daniela Šaldová

Reference

ŠALDOVÁ, Daniela. *Aféra lodi Lidice a její dopad na československo-francouzské vztahy*. Praha, 2022. 39 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jaromír Soukup, Ph.D.

Rozsah práce: 63 343 znaků.

Abstrakt

Bakalářská práce „*Aféra lodi Lidice a její dopad na československo-francouzské vztahy*“ zkoumá jednak událost samotné aféry a dále také její vliv na československo-francouzské vztahy. Práce se věnuje zejména samotné aféře lodi Lidice, zadržení československé obchodní lodi převážející zbraně pro alžírské povstalce. Aféra je zasazena do kontextu československé podpory FLN. V další části se práce věnuje vztahům zejména na poli finančním mezi lety 1960–1964 a pokouší se zhodnotit jejich vývoj v průběhu těchto let. Práce byla vypracována také na základě dobových dokumentů z fondů Archivu ministerstva zahraničních věcí České republiky a dobových novinových článků.

Abstract

The bachelor thesis “*Freighter Lidice Affair and its Impact on Czechoslovak-French Relations*” examines both the event of the affair itself and its influence on Czechoslovak French relations. The thesis is mainly devoted to the freighter Lidice affair itself, the interception of a Czechoslovak cargo ship carrying arms for the Algerian rebels. The affair is set in the context of Czechoslovak support for the FLN. The next part of the thesis deals with relations particularly in the financial field between years 1960 and 1964 and attempts to assess their development during these years. The work is also based on the period documents from the Archives of the Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic and period newspaper articles.

Klíčová slova

československo-francouzské vztahy, alžírská válka, 50.-60. léta, diplomacie

Keywords

Czechoslovak-French relations, Algerian War, 1950s-60s, Diplomacy

Title

Freighter Lidice Affair and its Impact on Czechoslovak-French Relations

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu práce PhDr. Jaromíru Soukupovi, Ph.D. za ochotnou pomoc a cenné rady během psaní této práce. Dále bych ráda poděkovala zaměstnancům Archivu MZV za laskavý přístup a v neposlední řadě všem blízkým, kteří mě během psaní podpořili.

Obsah

1	Úvod	2
1.1	Význam tématu	2
1.2	Metodologie práce.....	3
2	Historické pozadí aféry a československo-francouzských vztahů	4
2.1	Československo francouzské vztahy po skončení druhé světové války.....	4
2.2	Válka v Alžírsku	5
2.2.1	Postoj Sovětského svazu a Československa	6
2.2.2	Československá podpora FLN.....	7
3	Československá námořní plavba	8
3.1	Československé námořnictvo po roce 1948	9
3.1.1	Lod' Lidice	10
4	Aféra lodi Lidice	10
4.1	Zadržení lodi Lidice.....	10
4.2	Bezprostřední reakce Československa	11
4.3	Ohlas zadržení v médiích	12
4.4	Události v dubnu a květnu 1959	13
4.5	Výměna francouzských velvyslanců.....	15
4.6	Další opatření ve věci zadržení	16
4.7	Pojištění nákladu	17
4.8	Nevyřešené finanční otázky a uzavření finanční dohody na konci roku 1959 ...	18
5	Vývoj československo-francouzských vztahů v letech 1960–1964.	20
5.1	Vývoj vztahů v roce 1960	20
5.2	Vývoj vztahů v roce 1961	21
5.3	Vývoj vztahů v roce 1962	23
5.4	Vývoj vztahů v roce 1963	24
5.5	Vývoj vztahů po roce 1964	25
6	Závěr	27
	POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA	29
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	32

1 Úvod

Bakalářská práce „*Aféra lodi Lidice a její dopad na československo-francouzské vztahy*“ se, jak již název napovídá, věnuje jednak samotné aféře lodi Lidice a dále pak jejímu vlivu na vztah Československa a Francie v sledovaných letech 1959–1964. Základní otázkou, na kterou se práce snaží zodpovědět je, do jaké míry mohla za zhoršení vztahů těchto dvou zemí samotná aféra a dále pak, zda chladné vztahy na počátku 60. let nebyly zapříčiněny i jinými faktory. Řešení odškodnění za zabavení lodi bylo zařazeno mezi tzv. nevyřešené či otevřené finanční otázky, k jejichž vyřešení došlo až v roce 1963, po několikaletém odmítavém postoji Francie. To nabízí další otázku, a to proč došlo k jejich vyřešení až v roce 1963 a proč Francie přistoupila po delší době k jejich řešení. V kontextu zahraniční politiky Československa, které patřilo pod sféru vlivu Sovětského svazu, si lze klást otázku, do jaké míry se mohlo v případě Československa jednat o autonomní zahraniční politiku.

Práce obsahuje krátký nástin vývoje československo-francouzských vztahů. Aféra lodi Lidice je v práci zasazena do historického kontextu války v Alžírsku a československé podpory Fronty národního osvobození. Jedna z kapitol je také věnována československé námořní plavbě, která představuje pro Československo, jako vnitrozemský stát, specifické dopravní odvětví. Zpracování samotné aféry a jejího následného vývoje a vlivu na vztahy těchto dvou zemí je založeno převážně na archivním výzkumu.

1.1 Význam tématu

K problematice československo-francouzských vztahů v poválečném období, zejména pak v období socialistického Československa nevzniklo mnoho publikací. Této problematice jsou spíše věnovány jen kapitoly širších publikací, příkladem může být *Československo v poválečné Evropě* od Karla Kaplana, ze které je v této práci taktéž čerpáno. K období 1948–1968 pak vznikla v roce 2014 dizertační práce Ludmily Motejlkové *Československo a Francie 1948–1968*, která je kromě diplomatických vztahů zaměřena zejména na vztahy kulturní. Aféra lodi Lidice je pro širší veřejnost nepříliš známou kapitolou československých dějin. Informace k samotné aféře jsou nepříliš dostupné a jedinou relevantní literaturu k tématu představuje kniha historika Petra Zídka *Československo a francouzská Afrika 1948–1968*, ve které je aféře věnována podkapitola

v kapitole věnované československé zahraniční politice vůči Alžírsku. Kompletní informace k aféře je poté nutno hledat zejména v archivech. Proto je jedním z cílů práce zpracovat aféru lodí Lidice v rámci jedné ucelené práce a případně tak poskytnout zájemcům o tuto událost text, poskytující všechny relevantní informace. Práce zpracovává aféru a československo-francouzské vztahy v kontextu československé zahraniční politiky a prezentuje zejména Československou reakci na aféru.

1.2 Metodologie práce

Základní metodou historického výzkumu, která je v této práci využita, je metoda přímá, tedy získávání historických faktů bezprostředním zkoumáním pramene, v němž jsou tyto informace přímo obsaženy.¹ Jedním z úskalí metody přímé analýzy pramene je velice subjektivní přístup jejích autorů dokumentů k problematice, zejména jedná-li se o dokumenty pocházející ze socialistického Československa obsahující dobovou propagandu. V práci jsou taktéž využity dobové novinové články jako sekundární prameny, ke kterým je taktéž nutno přistupovat s rezervou, ať už se jedná o noviny československé, nebo francouzské.

Práce se opírá zejména o archiválie z fondů Archivu ministerstva zahraničních věcí České republiky (dále Archiv MZV). Konkrétně se jedná o fondy *Teritoriální odbory – obyčejné*, *Teritoriální odbory – tajné*, *Diplomatický protokol* a *Porady kolegia*. Jedná se o obsahově poměrně rozsáhlé archivní fondy. Základní odbornou literaturou k tématu pro tuto práci je, jak již bylo nastíněno publikace Petra Zídka, věnující se vztahům Československa a francouzské Afriky mezi lety 1948 a 1968. Pro tuto práci zde byly stěžejní kapitoly věnované československé politice vůči Alžírsku a kapitola věnovaná československo-francouzským vztahům. Zahraniční politice socialistického Československa a jeho vztahům s Francií se věnuje francouzský historik Antoine Marès, z jehož prací jsem taktéž čerpala. V kapitolách věnujících se Československé námořní plavbě jsem čerpala z práce Lenky Krátké *Domovský přístav Praha – Československá námořní plavba v letech 1948–1989*. Tato kapitola je v práci zahrnuta zejména pro potenciál dalšího zkoumání Československé námořní plavby, která pro své napojení na Čínskou lidovou republiku může být předmětem budoucích prací věnujících se zahraniční

¹ ZOUNEK, Jiří, ŠIMÁNĚ, Michal. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství. Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. s. 50-51. ISBN-13: 978-80-210-6944-2.

politice a obchodní spolupráci Československa. Pro kapitoly věnující se historickému kontextu aféry čerpám z prací Karla Kaplana, Marca Ferra nebo Tonyho Judta.

2 Historické pozadí aféry a československo-francouzských vztahů

2.1 Československo francouzské vztahy po skončení druhé světové války

Pro pochopení vzájemného vztahu Československa a Francie na přelomu padesátých a šedesátých let je nutné připomenout jejich dlouhodobější vývoj během první poloviny dvacátého století. Československo udržovalo s Francií v meziválečném období dlouhodobě přátelské vztahy, kterými však otrásl angažmá Francie na přípravě Mnichovské dohody a její stvrzení v roce 1938.² Díky deklaraci proklamující obnovu spojeneckého poměru po druhé světové válce, uzavřené mezi československou exilovou vládou a Charlesem de Gaullem jako představitelem Francie v srpnu 1944, byl vývoj po roce 1945 příznivý. Francie v dubnu 1945 povýšila svůj zastupitelský úřad v Praze na velvyslanectví, a stejně tak brzy učinilo i Československo v Paříži.

Vztahy obou států měly zprvu příznivý vývoj, který však brzy narušily mezinárodní události a stejně tak vnitropolitický vývoj obou zemí.³ V letech 1946–1947 probíhala snaha o možné uzavření spojenecké smlouvy mezi oběma zeměmi. Do těchto snah i následných jednání se již výrazně propsala mezinárodní situace a rozdělení Evropy na Východ a Západ. Pro Československo byla nutná konzultace se Sovětským svazem, který ačkoli smlouvu zcela nezamítl, doporučil její úpravu a odložení. Jednání o spojenecké smlouvě probíhala ve stejné době jako jednání o Marshallův plán. Právě postoj Československa k němu, vedl část francouzských politiků k ujasnění si příslušnosti Československa k východnímu bloku. Jednání o spojenecké smlouvě skončila na konci roku 1947 a již se znovu neobnovila.⁴

V měsících po komunistickém převratu došlo k omezení vztahů na nejnižší možnou úroveň při zachování vzájemných diplomatických styků. Toto období trvalo zhruba do roku 1954, kdy došlo k dočasnému zlepšení vztahů mezi Východem a

² KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. s. 244. ISBN: 80-246-0655-0.

³ Tamtéž, s. 245.

⁴ Tamtéž, s. 260-261.

Západem. Tento stav se propal i do vztahu Československo – Francie. Zlepšení bylo však krátkodobé, a již v roce 1956 se vztahy v důsledku mezinárodních krizí zhoršily. Pro československo-francouzské vztahy byla největší překážkou československá podpora alžírské Fronty národního osvobození.⁵ Jak bude popsáno v následujících kapitolách, právě tento spor vyvrcholil aférou lodi Lidice a následným ochlazením vzájemných vztahů.

2.2 Válka v Alžírsku

Alžírské povstání vypuklo 1. listopadu 1954. Alžírskou Frontu národního osvobození (*Front de Libération Nationale*, dále FLN) vedla mladá generace arabských nacionalistů, jejichž cílem nebylo pouhé zřízení samosprávy či nové reformy, ale nezávislé Alžírsko. Pro francouzské vlády, které v průběhu konfliktu přicházely a odcházely, bylo něco takového nepředstavitelné.⁶ Už jen proto, že bylo Alžírsko administrativně začleněno do francouzské metropolitní organizační struktury. Po uznání nezávislosti sousednímu Tunisku a Maroku v březnu 1956 narazila francouzská vláda na nekompromisní odpor vůči povstání ze strany evropské menšiny, v jejímž čele stál Výbor na obranu francouzského Alžírka (*l'Algérie française*). Francie se tedy rozhodla porazit FLN vojensky a započala opotřebovovací válku.⁷ V únoru 1958 došlo k bombardování tuniské vesnice Sakiet Sidi-Youssef, ležící u alžírských hranic, která čelila podezření, že je základnou FLN. Tato událost dostala konflikt v Alžírsku do mezinárodního povědomí a také zapříčinila pád vlády Félix Gaillarda v dubnu 1958.

Válka v Alžírsku byla úzce spjata se vznikem francouzské V. republiky a návratem generála de Gaulla k moci.⁸ Sestavením nové vlády měl být v květnu 1958 pověřen Pierre Pflimlin, který se v té době vyjadřoval pro ukončení bojů a odchod Francie z Alžírka. V Alžíru však došlo k demonstracím, kde evropská menšina volala po „francouzském Alžírsku“ a na 13. května byla vyhlášena generální stávk.⁹ Někteří

⁵ ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948–1968*. Praha: Libri, 2006. s.151. ISBN: 80-7277-305-4.

⁶ JUDT, Tony. *Poválečná Evropa: Dějiny od roku 1945*. Praha: Prostor, 2017. s. 291. ISBN: 9788072603688.

⁷ Tamtéž. s. 292.

⁸ PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Praha: SLON, 2005. s. 335. ISBN: 80-86429-48-2.

⁹ FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2006. s. 67. ISBN: 80-7106-888-8.

francouzští obyvatelé Alžírsku začali požadovat návrat de Gaulla, který se opravdu po letech v ústraní objevil a 19. května na tiskové konferenci oznámil, že je připraven převzít „pravomoci republiky“. Nicméně odmítl převzít moc od vzbouřenců v Alžíru, protože situace příliš připomínala převrat. 27. května oznámil de Gaulle, že zahájil proces sestavení „republikánské vlády.“ Zákonem z 3. června 1958 byla de Gaullovi zákonem udělena pravomoc navrhnout novou ústavu a otevřena cesta vzniku V. republiky.¹⁰ De Gaulle se u francouzské menšiny v Alžírsku těšil veliké oblibě, nicméně již za rok bylo jasné, že situace nemůže dopadnout v její prospěch. Mezinárodní veřejné mínění se stále více přiklánělo na stranu FLN a její požadavky nezávislosti. V roce 1960 opět dochází k aktivním bojům, které v roce 1961 vyvrcholily vojenským pučem z podnětu nově vytvořené Organizace tajné armády (*Organisation de l'Armée Secrète*). De Gaulle zahájil jednání s FLN již v roce 1960, ve kterých pokračoval i v roce 1961. Během těchto jednání však nedošlo k vzájemné dohodě. K výsledkům dospěla jednání až v březnu 1962 ve francouzském městě Évian-les-Bains, kde bylo 19. března uzavřeno příměří po téměř osmi letech bojů.¹¹

2.2.1 Postoj Sovětského svazu a Československa

Postoj Československa k válce v Alžírsku v podstatě koresponduje s postojem Sovětského svazu. Sovětský svaz od počátku povstání až do druhé poloviny roku 1956 nevěnoval dění v Alžírsku větší pozornost. K obratu došlo poté, co Komunistická strana Francie během svého XIV. sjezdu v červenci 1956 opustila svůj tradiční postoj a uznala legitimitu „alžírské národní skutečnosti.“¹² Zhruba ve stejné době zazněla poprvé kritika politiky francouzské vlády v Alžírsku od samotného Chruščova.¹³ Přesto zůstala podpora ze strany SSSR spíše verbální, s tím, že Moskva zintenzivnila protifrancouzskou propagandu.¹⁴ K posunu k větší podpoře došlo až v roce 1958 po eskalaci a internacionalizaci konfliktu po francouzském bombardování tuniské vesnice Sakiat Sidi-Youssef 8. února 1958. Na jaře navázala Moskva první kontakty s představiteli FLN a začala jim poskytovat materiální pomoc.¹⁵

¹⁰ PEROTTINO, Michel. s. 68.

¹¹ JUDT, Tony. s. 294.

¹² ZÍDEK, Petr. s. 71.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Tamtéž. s. 72.

¹⁵ Tamtéž.

Problematika Alžírsko fungovala pro Sovětský svaz především jako instrument nátlaku. Moskva nejprve nechtěla uznat provizorní vládu Alžírské republiky (*Gouvernement provisoire de la République algérienne*, dále GPRA), která fungovala od roku 1958. Musela se omezit na diskrétní materiální pomoc FLN, podporu v OSN a na odsuzování francouzského kolonialismu v propagandě. K radikálnějšímu posunu došlo po krachu pařížského summitu v květnu 1960.¹⁶ 22. září pronesl Chruščov v OSN projev odsuzující kolonialismus dokumentovaný také na případu Alžírsko. Později přijal na půdě sovětské mise při OSN tři ministry GPRA. 21. října pak oznámil uznání GPRA Sovětským svazem de facto. De iure však uznal GPRA Sovětský svaz až dva dny po podepsání Evianských dohod v březnu 1962.¹⁷

Zídek charakterizuje československý postoj takto: odstup od FLN v politické rovině, poměrně intenzivní vztahy s Komunistickou stranou Alžírsko, plná podpora sovětských postojů v OSN a od jara 1957 dodávky materiální pomoci FLN v civilní i vojenské oblasti.¹⁸ Styky státních československých představitelů se v padesátých letech omezovaly téměř výhradně na styky se členy Komunistické strany Alžírsko.¹⁹ Československé postoje korespondovaly s postoji sovětskými i ve věci uznání GPRA. De facto bylo GPRA uznáno 25. března 1960. De jure pak den po uznání sovětském.²⁰

2.2.2 Československá podpora FLN

Československo v prvních letech konfliktu v Alžírsku přispělo k vyzbrojení FLN nepřímo, a to dodávkami zbraní do zemí Blízkého východu, především do Sýrie a Egypta, které FLN vyzbrojovaly. K prvním zprostředkovaným dodávkám zbraní přímo došlo bezprostředně po zhoršení vztahů mezi Východem a Západem v důsledku suezské a maďarské krize. Zprostředkovatelem dodávky zbraní se stalo Maroko.²¹ Zbraně pro alžírské povstalce nakupoval jistý Hamid Ouezzani, ve skutečnosti marocký lékař Driss Ben Said, který působil jako hlavní nákupčí zbraní pro FLN v zemích Východního bloku.²² V roce 1957 byly podepsány celkem tři kontrakty. Poslední objednávka z prosince 1957 byla v lednu 1958 zabavena francouzským námořnictvem při kontrole

¹⁶ Summit se neuskutečnil po sestřelení amerického průzkumného letounu U-2, tzv. Aféra U-2.

¹⁷ ZÍDEK, Petr. s. 74.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Tamtéž. s. 77.

²¹ Zídek. Petr. s. 78.

²² Tamtéž.

jugoslávské lodi Slovenija, na které byla převážena. Zadrženo bylo 55 tun zbraní a 95 tun munice, což by podle francouzských odhadů umožnilo vybavení šesti tisíc mužů na tři měsíce.²³

Dodávky přes Maroko pokračovaly na konci roku 1958. V druhé polovině roku byly schváleny další dodávky a devět set tun zbraní z Gdyně do Casablanky doručila západoněmecká loď Mönkedamm 2. ledna následujícího roku.²⁴

Dne 16. března 1959 byl pod krytím podniku zahraničního obchodu OMNIPOL uzavřen kontrakt s marockým ministerstvem národní obrany o dodávce zbraní a munice s dodací lhůtou do 16. dubna²⁵. Kontrakt byl uzavřen ve výši 11,75 milionu korun. Zásilka měla být přepravena z Gdyně do Casablanky československou lodí Lidice.²⁶ O této dodávce zbraní bude napsáno více v následujících kapitolách.

Československo ale alžírské FLN poskytlo zbraně i přímo. Stalo se tak v první polovině roku 1961, poté co byla uzavřena dohoda během pobytu dvou zástupců GPRA v Praze v únoru. Byla dohodnuta pomoc v civilní oblasti a předjednána dohoda vojenská. Bezplatné poskytnutí zbraní v schválilo politbyro na konci března. Společně se zásilkou bylo odsouhlaseno vyškolení asi pěti alžírských odborníků k jejich obsluze. Mezi lety 1962 a 1963 poskytlo Československo na žádost GPRA bezplatný výcvik leteckých mechaniků.²⁷

Československo poskytovalo Frontě národního osvobození materiální pomoc i v civilní oblasti. Z československé strany organizoval pomoc zejména Červený kříž a Ústřední rada odborů, organizace provázané s FLN byla Alžírský červený půlměsíc a Všeobecný svaz alžírských pracujících. Pomoc byla poskytnuta zejména v podobě léčiv, oděvů a potravin, později i dopravních prostředků.²⁸

3 Československá námořní plavba

Československo, ač vnitrozemský stát, mělo snahu o rozvoj námořního podnikání. To bylo možné díky uzavření Versailleské mírové smlouvy, která Československu

²³ Tamtéž. s. 79.

²⁴ Tamtéž. s. 80.

²⁵ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Informace o protiprávním zadržení čs. lodi LIDICE o zabavení části jejího nákladu francouzskými válečnými loďmi*. Praha. Nedatováno.

²⁶ Zídek, Petr. s. 80.

²⁷ Tamtéž. s. 82.

²⁸ Tamtéž. s. 84.

zaručovala pronájem prostorů v přístavech v Hamburku a Štětíně na příštích 99 let.²⁹ První pokusy v meziválečném období provozovaly zejména silné podnikatelské subjekty jako Legiobanka nebo Baťa, ale pod nepříznivým vlivem hospodářské krize nebyly velmi úspěšné. Z tohoto důvodu nebyl rozvoj námořní plavby během období poválečné obnovy prioritou a první kroky, provedené v rozvoji námořní plavby byly iniciovány až po roce 1948.³⁰

3.1 Československé námořnictvo po roce 1948

Pro československou námořní plavbu bylo zásadním milníkem uzavření tajné dohody s Čínskou lidovou republikou o spolupráci v oblasti námořní dopravy v roce 1953. Československo již předtím nakoupilo první námořní loď Republika I. V letech 1954–1958 byly formálně zakoupeny či převzány čtyři nové lodě: Julius Fučík, Lidice, Dukla a Mír I. a ač byly s Československem spojeny symbolicky (zejména propagandisticky) svými jmény, fakticky byly investicí Čínské lidové republiky a pouze provozovány pod československou vlajkou pro potřeby Číny.³¹

Od roku 1959 začalo Československo budovat své vlastní obchodní loďstvo. Dosavadní způsob provozování floty nebyl dostačující – na straně Československa má řízení na starosti specializované oddělení Čechofrachtu a na straně Pekingu fungovala tzv. spojovací komise. S narůstajícím počtem lodí provozovaných pod československou vlajkou bylo nutné vybudovat silnější administrativní strukturu. Proto byla v březnu 1959 podepsána mezi zástupci vlád Československé republiky a Čínské lidové republiky *Dohoda o zřízení mezinárodní společnosti pro námořní dopravu*, ve které byla od počátku zakotvena participace zahraničního partnera na řízení. Oficiálním označením podniku bylo Československá námořní plavba.³² V první polovině 60. let se Československé námořní plavbě dařilo prokazovat rostoucí ziskovost a také došlo k postupnému snížení aktivit čínského partnera, což vedlo až k úplnému ukončení spolupráce v roce 1967.³³

²⁹ Mírová smlouva č. 217/1921 Sb., mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919. Čl. 363. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2022-4-28]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

³⁰ KRÁTKÁ, Lenka. *Domovský přístav Praha: československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*. Praha: Karolinum, 2016. s. 35. ISBN: 978-80-246-3464-7.

³¹ Tamtéž, s. 58.

³² Tamtéž, s. 75-76.

³³ Tamtéž, s. 89-90.

3.1.1 Lod' Lidice

Lod' Lidice byla jednou z investic Čínské lidové republiky. Lod' byla objednána ve Finsku a formálně předána Čechofrachtu na začátku roku 1954. Pokřtěna svým symbolickým jménem Lidice byla 14. května 1954 ve finském přístavním městě Turku, za přítomnosti a projevu československého velvyslance.³⁴

4 Aféra lodi Lidice

4.1 Zadržení lodi Lidice

K zadržení lodi Lidice došlo 7. dubna 1959 v brzkých ranních hodinách. Samotnému zadržení lodi předcházela série selhání ze strany odpovědných pracovníků, jenž měla za výsledek zadržení lodi a zbytečné dodání argumentů francouzské straně.³⁵ Právě tyto události velmi detailně popisuje Petr Zídek ve své knize *Československo a francouzská Afrika 1948–1968*. K zadržení lodi došlo z důvodu selhání lidského faktoru ze strany odpovědných pracovníků. Závažnou chybou byla volba trasy, lod' byla místo plavby okolo Dánska vyslána Kielským průplavem, kde však probíhala celní kontrola. Z těchto důvodů byly vystaveny dvojí dokumenty. Kapitán lodi Ladislav Makový tedy disponoval jednak pravdivým lodním manifestem a konosamentem na dodávku zbraní s přístavem určení v Casablance a také lodním manifestem a konosamentem na všeobecný náklad určený do přístavu ve vietnamském Haiphongu.³⁶ Kapitán vinou špatné komunikace mezi ředitelem Čechofrachtu a zástupcem této společnosti ve Gdyni nebyl při předávání dokumentů dostatečně instruován. K utajení samotné zásilky navíc nebyla přijata žádná opatření ani během nakládání zásilky v přístavu ve Gdyni, ani během samotné plavby.³⁷

Informaci o tom, že francouzská válečná plavidla vyplula naproti lodi Lidice, obdržela marocká vláda v neděli 5. dubna, kdy uspořádala mimořádnou schůzi. Aby předešla francouzské akci, rozhodla se zveřejnit obchod jako legální transakci. Ekonom hlavní technické správy ministerstva zahraničního obchodu Josef Knytl, který v Casablance očekával příjezd lodi informaci obdržel, avšak kvůli tomu, že se v neděli na

³⁴ Tamtéž, s. 65.

³⁵ ZÍDEK, Petr. s. 80–81 .

³⁶ Tamtéž. s. 80.

³⁷ Tamtéž. s. 81.

MZO ani v československé obchodní misi nepracovalo, oznámil rozhodnutí marocké vlády řediteli HTS generálu Františku Mackovi dálnopisem až v pondělí 6. dubna po jedenácté hodině. Navíc kvůli nešikovnému krytí nebyla depeše správně pochopena.³⁸

Dne 7. dubna ve tři čtvrtě na sedm vystoupilo na palubu francouzské komando požadující předložení lodních dokumentů. Kapitán předložil po špatně formulovaném pokynu manifest krycí, který byl určen pouze pro celní kontrolu v Kielském průplavu. Proč loď plula přes Casablanku, když měla mít zaměřeno do Haiphongu zdůvodnil tím, že obdržel 3. dubna z Prahy radiotelegram s příkazem změnit směr plavby na Casablanku, kde měl obdržet další instrukce. Jako důkaz měl změnit jeden telegram v knize došlých telegramů. Toto tvrzení bylo pro francouzské komando neuspokojivé, a tak byla loď nucena zakotvit v alžírském přístavu Mers-El Kébir nedaleko Oranu. Zde započala důkladná prohlídka, při které se ukázalo, že loď Lidice nepřeváží „general cargo“ jak bylo deklarováno v lodních dokumentech.³⁹

Další den o zadržení vypověděl kapitán v telefonickém rozhovoru s představitelem Čechofrachtu takto: „7. dubna 1959 v 6:30 hod jsem byl zastaven francouzskou válečnou lodí F 775, asi 20 mil od Casablanky. Byl jsem násilím přinucen změnit kurs do Oranu, přičemž jsem byl sledován dvěma francouzskými válčenými lodmi.“⁴⁰ Kapitán obdržel od představitele Čechofrachtu Knittla prozatímní instrukce. Jednak písemně protestovat proti zadržení nákladu, bránit vykládce pouze v takovém rozsahu, aby nikdo z posádky nebyl ohrožen, držet se mezinárodního námořního práva a uvést, že veškeré náklady spojené se zadržením jdou na vrub francouzské vlády. Pokud by zboží bylo uvolněno, pokračovat s dopravou do Casablanky. Pokud by zboží uvolněno nebylo, držet se krytí a pokračovat v cestě na Dálný východ.⁴¹

4.2 Bezprostřední reakce Československa

První informaci o zadržení lodi Lidice získalo MZV dne 8. dubna ze zprávy z monitoru, který přinesl informaci AFP, že loď byla zadržena na širém moři, ale opět propuštěna. Telegram, který měl odeslat kapitán do Československa o tomto zadržení nebyl MZV ani MZO, ani Čechofrachtu předán. Až večer téhož dne sdělil ZÚ Paříž službě MZV, že byla loď zadržena. Na další informace se čekalo až do pozdních večerních

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž. s. 81.

⁴⁰ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Záznam z telefonického rozhovoru s představitelem Čechofrachtu.* Praha. 11. 4. 1959.

⁴¹ Tamtéž.

hodin, nicméně další zpráva již nepřišla. Dne 9. dubna již monitor přinesl zprávu o zadržení a prohlídce lodi. MZV do Paříže ihned odeslalo instrukce k protestu na francouzském MZV.⁴² Téhož dne byl u náměstka ministra zahraničních věcí Hájka na jednání francouzský velvyslanec Boisanger, avšak zadržení lodi nebylo hlavním předmětem jednání, protože ani jedna ze zúčastněných stran nedisponovala dostatečnými informacemi.⁴³ Ještě ten den odpoledne byl doručen informační telegram */in claris/* z Paříže. Dne 10. dubna ve večerních hodinách předal ministr Hájek protestní nótu československé vlády zástupci francouzského velvyslanectví v Praze. V nótě bylo zadržení označeno za porušení mezinárodního práva o svobodě mořeplavby. Podle československé vlády tento „*násilný zásah francouzských úřadů rovněž znamená pokus mařit normální obchodní vztahy mezi svrchovanými státy, podkopává mezinárodní součinnost a tím hrubě porušuje cíle a zásady Charty OSN a ostatní normy mezinárodního práva.*“⁴⁴ Československá vláda žádala francouzskou vládu, aby „*neprodleně učinila opatření k propuštění lodi a jejího nákladu a zajistila, aby se podobné zcela nezákonné akce francouzských úřadů již neopakovaly.*“⁴⁵

4.3 Ohlas zadržení v médiích

O přepravě zbraní na československé lodi již v den zadržení informoval deník *Le Monde*. Ve zprávě francouzské tiskové agentury AFP z Rabatu byla čtenářům poskytnuta informace, že loď *Lidice*, přepravující dodávku zbraní a munice určené pro královské marocké ozbrojené síly je podle francouzského ministerstva národní obrany v Casablance již očekávána. Článek také informoval,⁴⁶ že se jedná o druhou část objednávky, jejíž první část byla doručena v prosinci minulého roku.⁴⁷

Samotná prohlídka po zadržení a zakotvení lodi v přístavu Mers-El Kébir proběhla za velkého zájmu novinářů. *Le Monde* ve článku z 10. dubna informoval o

⁴² Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *První informace o zadržení lodi LIDICE*. Praha. 11. 4. 1959.

⁴³ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Informace pro. s. ministra. Informace o zadržení lodi „Lidice“ – časový sled událostí*. Praha. Nedatováno.

⁴⁴ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Nóta francouzskému velvyslanectví. č.j. 020.991/59*. Praha. 10. 4. 1959.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ *DES ARMES TCHÉCOSLOVAQUES POUR LE MAROC* [online]. *Le Monde: Archives*. 7. 4. 1959. [cit. 8.7.2022]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1959/04/07/des-armes-tchecoslovaques-pour-le-maroc_2162397_1819218.html.

⁴⁷ Tato zásilka byla úspěšně doručena na lodi *Mönkedamm* 2. 1. 1959.

závažnosti situace a o zabaveném nákladu a také o zmatené československé verzi.⁴⁸ Důležitou roli v tisku hrálo také narušení marocko-francouzských vztahů. 9. dubna večer se v Paříži sešel marocký velvyslanec Benjelloun s francouzským ministrem zahraničí Couvem de Murville. Podle tiskové zprávy upozornil ministra na závažnost situace a na důsledky, jež by mohly vyplynout pro vzájemné vztahy obou zemí. Důsledkem toho byla silná reakce marockého tisku, kdy marocké národní rádio ve svém vysílání označilo aféru za gesto provokace, útok na marockou suverenitu a porušení mezinárodního práva.⁴⁹ Aféra byla ve francouzském tisku předmětem zájmu ještě minimálně následující dva týdny.

O zadržení lodi informoval v Československu deník *Rudé právo*. O setkání náměstka ministra zahraničních věcí Jiřího Hájka s francouzským chargé d'affaires Guy Mongem v pátek 10. dubna informoval druhého dne a v plném znění otiskl nótu, kterou mu ministr předal.⁵⁰ V následujících dnech se aféra opakovaně objevovala na předních stranách, nicméně se nejednalo o hlavní zprávy dne a jednalo se zejména o zprávy týkající se předání nót a opakování informací o „protiprávním zadržení.“⁵¹

4.4 Události v dubnu a květnu 1959

Lod' Lidice byla z přístavu v Mers-El Kébiru uvolněna 13. dubna. Ten den byla svolána náměstkem Hájkem porada k projednání některých otázek, stejně tak HTS a právní odbor svolal poradu o možných hospodářských důsledcích československých opatření. 14. dubna byla do Paříže odeslána nóta k předání druhého dne francouzskému ministru zahraničních věcí. Nóta z francouzské strany dorazila až 20. dubna. Nóta byla předána náměstkovi Hájkovi francouzským chargé d'affaires Mongem. Tam Monge sdělil

⁴⁸ A Rabat, M. Bouabid attire l'attention de M. Parodi sur l' „extreme gravité „ de l'incident. [online]. Le Monde: Archives. 10. 4. 1959. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1959/04/10/a-rabat-m-bouabid-attire-l-attention-de-m-parodi-sur-l-extreme-gravite-de-l-incident_2161220_1819218.html.

⁴⁹ Démarche a Paris de l'ambassadeur chérifien Vives reactions de la presse marocaine. [online]. Le Monde: Archives. 11. 4. 1959. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1959/04/11/demarche-a-paris-de-l-ambassadeur-cherifien-vives-reactions-de-la-presse-marocaine_2161700_1819218.html.

⁵⁰ Československá nóta Francií. Vláda ČSR protestuje proti uchvácení československé lodě Francií. [online]. Rudé právo. 11. 4. 1959. Ústav pro českou literaturu AV ČR. v. v. i., digitální archiv časopisů. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1959/4/11/1.png>.

⁵¹ K zadržení čs. námořní lodě „Lidice“ francouzskými ozbrojenými silami. [online]. Rudé právo. 14. 4. 1959. Ústav pro českou literaturu AV ČR. v. v. i., digitální archiv časopisů. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1959/4/14/1.png>.

také, že „*francouzská strana je přesvědčena, že zbraně byly určeny pro Alžírsko a nevyslovuje podezření vůči marocké vládě, nýbrž vůči eventuálním překupníkům.*“⁵² Monge během setkání také připomněl, že se budou snažit, aby tento případ nepoškodil příliš vzájemné vztahy, na což Hájek odpověděl, že to „*půjde těžko, poněvadž to naše vztahy již velmi narušilo.*“⁵³ Obsahem samotné nóty byla výslovná odpověď na nótu z 10. dubna. Podle francouzské vlády se na základě zjištěné skutečnosti jednalo o dodávku zbraní a munice „*ve prospěch povstání na území Francouzské republiky,*“ proti čemuž důrazně protestovala. Francouzská vláda ve své nótě dále vyzvala Československo, „*aby již nepodporovala alžírské povstání a do budoucna zabránila tomu, aby byly československé lodě využívány k přepravě zbraní a munice.*“⁵⁴ Nóta neodpověděla na hlavní bod československého protestu, a to „*protiprávnost zadržení lodi,*“ čímž ponechala československé vládě hlavní těžiště její argumentace.

Odpovědi Francie se následujícího dne zabývalo politbyro ÚV KSČ, současně s návrhy možností dalšího postupu předloženými ministrem zahraničních věcí Václavem Davidem.⁵⁵ Součástí návrhu byla možnost postižení francouzských pohledávek vůči Československu. V relaci mezi Francií a Československem existovali tři finančně-hospodářské otázky, u kterých bylo možné uvažovat o protiopatřeních proti francouzské vládě. Jednalo se o závazky z předválečné půjčky Škodových závodů, závazky vůči Společné pokladně (*Caisse commune*), a o závazky z titulu náhradové dohody.⁵⁶ Tyto pohledávky budou dále rozvedeny v jedné z následujících kapitol, která se věnuje tzv. nevyřešeným finančním otázkám.

Československá vláda na francouzskou nótu reagovala 25. dubna další nótou, ve které vyjádřila své „*neuspokojení odpovědi francouzské vlády na protest z 10. dubna a opětovaný 15. dubna, týkající se protiprávního zásahu.*“ Jednalo se v podstatě o zopakování požadavků předchozích předaných nót. Francouzská vláda však na tuto nótu, stejně jako na předchozí nijak nereagovala. Proto československé vládě nezbývalo než pokračovat v projednávání možností dalšího postupu.

⁵² Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *První informace o zadržení lodi LIDICE*. Praha. 11. 4. 1959.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. Francouzská nóta ze dne 20. 4. 1959. č. 142/CS. Praha. 20. 4. 1959.

⁵⁵ ZÍDEK, Petr. s. 158.

⁵⁶ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Možnosti dalšího postupu proti Francii v souvislosti s protiprávním zásahem proti čs. obchodní lodi „Lidice.“* č. 021.523/59-4. Praha. 20. 4. 1959.

4.5 Výměna francouzských velvyslanců

Aféra lodi Lidice se shodou okolností udála v době, kdy na francouzském velvyslanectví v Praze probíhala výměna velvyslanců. Velvyslanec Claude Bréart de Boisanger byl jmenován ředitelem Comédie-Française⁵⁷ a již 10. dubna, den po setkání s náměstkem ministra Hájkem na MZV odjel do Paříže věnovat se své nové pozici.⁵⁸ Novým velvyslancem byl jmenován 20. dubna Jean-Paul Garnier. Výměna na velvyslanectví byla pro Československo záminkou k určité formě politického protestu. Jako jednou z možností postupu ve věci lodi Lidice bylo opatření na úseku čs.-francouzských diplomatických styků. Francouzská strana vyjádřila přání, aby byl nový velvyslanec přijat prezidentem k předání pověřovacích listin ještě před 9. květnem 1959. Aby byl vyjádřen nesouhlas s akcemi francouzské vlády, bylo v plánu oddálit jeho přijetí a tím i jeho nástup v nové funkci na dobu neurčitou po 9. květnu. Zároveň bylo také zamýšleno povolání československého velvyslance v Paříži zpět do Prahy, aniž by byly udány důvody jeho nepřítomnosti francouzské straně. Tyto zásahy měly být provedeny takovou formou, „*aby z jedné strany neohrozila diplomatické styky mezi Československým a Francií, na druhé straně však by dala francouzské vládě najevo, že československá vláda nehodlá ponechat násilné činy francouzské vlády proti ČSR bez odpovědi.*“⁵⁹

Garnier ale do Prahy přijel až po 9. květnu 1959, 15. května byl přijat ministrem zahraničních věcí Václavem Davidem v souvislosti s odevzdáním jeho pověřovacích listin.⁶⁰ Československo nemohlo riskovat přerušení diplomatických styků s Francií, a proto se k dalším krokům již neuchýlilo. Předání pověřovacích listin proběhlo jen s drobným opožděním, ale nový velvyslanec Garnier se musel během svého téměř dvouletého působení v Praze potýkat s velmi nepřátelským a chladným přístupem československých úřadů.⁶¹

⁵⁷ Jedno z pěti divadel ve Francii, které má status Národního divadla.

⁵⁸ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Záznam o návštěvě francouzského velvyslance Boisangera u s. nám. dr. Hájka. č. 449/59-II.* Praha. Nedatováno.

⁵⁹ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Možnosti dalšího postupu proti Francii v souvislosti s protiprávním zásahem proti čs. obchodní lodi „Lidice.“ č. 021.523/59-4.* Praha. 20. 4. 1959.

⁶⁰ Archiv MZV. f. Diplomatický protokol Francie 1955–1964, krabice 12. *Příjezd nového fr. velvyslance Garniera.* Praha. 16. 5. 1959.

⁶¹ ZÍDEK, Petr. s. 159.

4.6 Další opatření ve věci zadržení

Pro Československo stále existovalo několik možností, jak na zadržení právně reagovat. Tyto návrhy, pocházející od právního odboru ministerstva zahraničních věcí byly dne 30. dubna 1959 navrženy ministru Davidovi. Francie by podle nich měla za „*hrubé porušení platných pravidel mezinárodního práva a zásad mírového soužití nést svoji odpovědnost za spáchané protiprávní činy.*“⁶² Právní odbor došel k několika možnostem dalšího postupu. V první řadě pokračovat v přímých diplomatických zákrocích vůči francouzské vládě, zejména specifikovat nároky vůči Francii, pokud jde o způsobené škody a „*připomenout francouzské vládě její povinnost k pokojnému narovnání sporu.*“ V případě, že by se Francie bránila vyjednávat přímo s ČSR byla navržena možnost dobré služby nebo zprostředkování ze strany třetího státu nebo generálního tajemníka OSN. Možnost smířčího a rozhodčího řízení byla „*vzhledem ke stanovisku francouzské vlády uzavřena.*“⁶³ Stejně tak byla odmítnuta možnost soudního řízení před Mezinárodním soudním dvorem. V možnosti projednávání sporu v příslušných mezinárodních organizacích byla zmíněna možnost upozornit Radu bezpečnosti podle kapitoly VI Charty na mezinárodní delikt, či upozornit Valné shromáždění OSN. Zmíněna byla Mezinárodní námořní organizace, které však ČSR nebyla členem, a proto v rámci ní nemohla nijak postupovat.

Z retorzních opatření v oblasti hospodářských a finančních styků s Francií byly návrhy zaslány do Moskvy. Zmíněno je v dokumentu opatření, které již bylo provedeno, a to zrušení souhlasu s uspořádáním francouzské technické výstavy v Praze v květnu téhož roku. Na závěr byla ještě jednou připomenuta Rada bezpečnosti jako nejkrajnější opatření, které by bylo možné, kdyby Rada „*kvalifikovala případ jako hrozbu míru, porušení míru nebo útočný čin proti ČSR.*“ Sám Právní odbor však tuto možnost shledal podle podmínek stanovených v kapitole VII Charty za neproveditelné. Na závěr bylo doporučeno jako velice důležité uplatnit nárok u zahraniční zajišťovny, aby bylo posíleno právní postavení Československa při dalších akcích. Zároveň byl ministr upozorněn na značné obtíže při uskutečňování protestních akcí, jelikož jak právní, tak ani teritoriální

⁶² Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Informace pro. s. ministra. Možnosti právních zásahů vůči Francii v souvislosti s protiprávním zadržením čs. lodi LIDICE a jejího nákladu.* Praha. 30. 5. 1959.

⁶³ Tamtéž.

odbor neměl při posuzování případu úplné informace, „zejména pokud jde o tvrzení, jež byla uplatněna navenek v souvislosti s dokumenty o zásilce.“⁶⁴

Dne 5. května se na ministerstvu zahraničních věcí konala porada s pracovníky HTS-MZO, Čechofrachtu a Státní pojišťovny, na které byly konzultovány tyto možnosti. Zároveň byl navržen další plán postupu vůči Francii, jenž zahrnoval ústní demarši u francouzského chargé d'affaires v Praze, „doprovázenou naléhavou urgencí odpovědi na druhou a třetí československou nótu.“ V případě, že by tato demarše byla bez výsledku, měla se připravovat další nóta, která by obsahovala již specifikované požadavky na náhradu škody.⁶⁵

Ústní demarše proběhla 12. května mezi francouzským chargé d'affaires a vedoucím 4. teritoriálního odboru MZV. Francouzská strana ve stanovené lhůtě neodpověděla, zároveň však ani československá strana nemohla další nótu předat kvůli nedodanému vyjádření ministerstva financí.⁶⁶

4.7 Pojištění nákladu

Důležitou součástí opatření a postupu ve věci zadržení lodi Lidice bylo uplatnění československých nároků u zahraničních pojistitelů. Zásilka z Gdyně do Casablanky byla pojištěna dne 31. března 1959 u Státní pojišťovny. Zásilka byla kryta pojistkou č. 0550-1/100 na hodnotu 1 795 200 amerických dolarů, v československé měně částka činila 12 925 440 Kčs. Jako pojistník byl uveden Čechofracht. Zásilka byla kryta zajištěním pod zajišťovacími smlouvami v zemích jak Východního, tak Západního bloku. Největší podíl tvořilo krytí Velké Británie, a to do částky 5 128 214 Kčs.⁶⁷ O plánu škodu likvidovat informovala Státní pojišťovna své zahraniční zajišťovatele po 28. červenci, kdy politbyro vydalo rozhodnutí, aby takto učinila. Jednání mezi Státní pojišťovnou a britskými pojišťovnami probíhalo od srpna. Zástupci Státní pojišťovny se také zúčastnili konference

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Informace pro. s. ministra. Možnosti právních zásahů vůči Francii v souvislosti s protiprávním zadržením čl. lodi LIDICE a jejího nákladu.* Praha. 6. 5. 1959.

⁶⁶ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 1. *Záznam z meziministerské porady o dalším postupu proti Francii ve věci zadržení části nákladu lodi „Lidice“ francouzskými vojenskými orgány v Alžírsku.* Praha. 27. 5. 1959.

⁶⁷ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton. 1. *Pojištění a zajištění nákladu lodi „Lidice.“* Praha. 30. 4. 1959.

Mezinárodního svazu námořních zajistitelů, která se konala od 13. září v Londýně. Další jednání probíhala pomalu, bylo nutné ustanovit advokáty pro obě strany.⁶⁸

Za zabavené zbraně dostala Státní pojišťovna na počátku roku 1960 od zajistitelů plnou pojistnou částku.⁶⁹ To však československo-francouzským vztahům nepřineslo žádné výraznější zlepšení, protože i přes vyplacení pojistného plnění zůstaly v platnosti finanční sankce v rámci některých nevyřešených finančních otázek, prostřednictvím kterých byla požadována alespoň úhrada některých škod způsobených zadržením lodi.

4.8 Nevyřešené finanční otázky a uzavření finanční dohody na konci roku 1959

Paříž zanechala československé nóty zaslané na konci dubna a během května bez odpovědi, a to i po ústní demarši, která proběhla 12. května. Jako opatření, které by výrazněji neohrozilo jak diplomatické, tak ani obchodní styky bylo vybráno zastavení splátek z titulu náhradové dohody za znárodnění francouzského majetku. O protipatřeních na hospodářsko-finančním poli se poprvé začalo uvažovat jen několik málo dní po zadržení lodi. 17. dubna byl z MZV na ministerstvo financí a ministerstvo zahraničního obchodu odeslán dokument s možnostmi dalších protipatření. K příslušným protipatřením se dalo uvažovat o využití tří závazků vůči Francii. Jednalo se o závazky z předválečné půjčky Škodových závodů, o závazky vůči Společné pokladně a dále o závazky z titulu náhradové dohody.⁷⁰

Náhradová dohoda byla uzavřena mezi oběma zeměmi v červnu 1950. Československo se zavázalo k vyplacení odškodnění za znárodnění francouzského majetku na svém území. Hodnota znárodněného majetku byla vyčíslena na 4,2 miliardy francouzský franků, v přepočtu 86,4 milionu Kčs.⁷¹ Závazky z titulu náhradové dohody byly plněny ve formě 7% odštěpování z obchodu a odštěpená částka byla ukládána na účelovém kontě Státní banky u Francouzské národní banky.⁷² Závazky vůči Škodovým

⁶⁸ MOTEJLKOVÁ, Ludmila. *Československo a Francie 1948-1968. Československo-francouzské diplomatické a kulturní vztahy v letech 1948-1968*. 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Rychlík, Jan. s. 184–185.

⁶⁹ ZÍDEK, Petr. s. 160.

⁷⁰ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 2. *Zabavení nákladu čs. lodi „Lidice“, provedení protipatření na poli hospodářsko-finančním. č. 021.469/59*. Praha. 17. 4. 1959.

⁷¹ MOTEJLKOVÁ, Ludmila. s. 186.

⁷² Tamtéž. s. 187.

závodům sahaly až do roku 1930, kdy vydaly Škodovy závody v Plzni dluhopisy v celkové částce 5 milionů liber šterlinků v tranši anglické a francouzské. Francouzská tranše zněla na libry šterlinků nebo na francouzské franky se zlatou paritou. Vyplácení úroků francouzské tranši bylo omezeno od konce roku 1957, kdy československé MF rozhodlo o omezení vyplácení pouze v papírových librách. Závazky vůči Společné pokladně vyplývaly z rakousko-uherského předválečného dluhu, jehož povinnost vyplácet převzaly na základě mírových smluv ze St. Germain a Trianonu nástupnické státy Rakouska Uherska. Československo od roku 1950 závazky neuznávalo a Společná pokladna se stala tématem všech dalších vzájemných obchodních jednání.⁷³ Politbyro ÚV KSČ schválilo hospodářsko-finanční opatření na konci července 1959.

V letních měsících byly československo-francouzské vztahy velice chladné, o čemž svědčí například bojkot recepce na francouzském velvyslanectví československými představiteli, konaném dne 14. července. Ve stejném duchu se nesly i diplomatické schůzky, během kterých se mezi hlavní téma dostala vždy aféra lodi Lidice.⁷⁴ Před československými i francouzskými diplomaty však stál důležitý úkol, a to vyjednání nové obchodní dohody. K 31. květnu 1959 totiž skončila platnost obchodní dohody z 23. května 1958.⁷⁵ Na konci srpna se podařilo výměnou nót prodloužit její platnost o pět měsíců, ale bylo nutné začít vyjednávat dohodu novou. Jednání o novou dohodu započala 5. října v Paříži. Díky tomu se dá již ve III. čtvrtletí roku 1959 říci, že došlo „*k určitému zmírnění napětí v čs.-francouzských stycích, hlavně v souvislosti s dosažením dohody o zahájení obchodních a finančních jednání.*“⁷⁶

Dohoda byla podepsána v Paříži dne 23. listopadu na období od 1. listopadu 1959 s platností do 31. října 1960. Navíc, o skutečném důvodu, proč nebyl udělen souhlas k převodu odštěpených částek z titulu náhradové dohody, byla Francie informována až 18. listopadu.⁷⁷ Ve zprávě o stavu československo-francouzských vztahů v dokumentu Přehled styků 4. teritoriálního odboru za IV. čtvrtletí se píše takto: „*Ve IV. čtvrtletí 1959 byly čs.-franc. vztahy i nadále nepříznivě ovlivňovány nevyřešením případu lodi Lidice.*“

⁷³ Tamtéž. s. 189.

⁷⁴ ZÍDEK, Petr. s. 160.

⁷⁵ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton. 2. Praha. *Zpráva o československo-francouzských hospodářských stycích*. Praha. Nedatováno.

⁷⁶ Tamtéž.

⁷⁷ Archiv MZV. f. TO-T 1955–1959 FRANCIE, karton 2. *Rozdělení náhradových částek francouzskou stranou*. 7. 1. 1960.

*Po značně obtížném jednání byla 23.11. 1959 podepsána nová obchodní dohoda.*⁷⁸ V oblasti politických, kulturních, vědecko-technických styků se uskutečnila řada akcí, jejichž počet byl také v tomto čtvrtletí z celého roku nejvyšší.⁷⁹ Tento stav je důkazem toho, že aféra lodi Lidice omezila vzájemné vztahy zejména na poli hospodářsko-diplomatickém. Kulturní vztahy samotná aféra příliš neovlivnila. Zhoršení hospodářských a diplomatických vztahů se nicméně plynule přeneslo do dalšího roku.

V důsledku stagnujících jednání v průběhu roku 1959 došlo k několikaměsíčnímu bezesmluvnímu vztahu mezi Československem a Francií. V návaznosti na tento stav došlo k meziročnímu poklesu objemu výměny zboží. Za rok 1958 činil vývoz objem 152 mil. Kčs., za rok 1959 byl objem vývozu pouze v hodnotě 95 mil. Kčs. Jednalo se však o pokračující trend, kdy došlo ke snížení již v porovnání s rokem 1957, ve kterém činil objem vývozu částku okolo 190 mil. Kčs.⁸⁰

5 Vývoj československo-francouzských vztahů v letech 1960–1964.

5.1 Vývoj vztahů v roce 1960

Na začátku roku 1960 se začaly objevovat zprávy ze ZÚ v Paříži, podle kterých začala francouzská strana projevovat zájem o dořešení případu lodi Lidice. 13. ledna se ve 4. teritoriálním odboru konala porada MZV, MF a MZO. Úkolem porady bylo dohodnout, jakým způsobem bude vypracován návrh čs. postupu pro finanční jednání s Francií v novém roce. Ta se konala v Paříži ve dnech 1. až 4. února. Nepřinesla však žádné výraznější výsledky.⁸¹ Další jednání se konala v Praze ve dnech 5. – 15. dubna, během kterých se jednalo zejména o otázkách Společné pokladny. V dubnu došlo také k výměně titulářů na ZÚ Paříž. Josefa Urbana, který se poté stal ředitelem diplomatického

⁷⁸ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Přehled styků 4. terit. odboru za IV. čtvrtletí. č. 023.895/60.* Praha. 23. 2. 1960

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Zpráva k návrhu vládního usnesení k zahájení jednání o smluvní úpravu obchodního a platebního styku mezi Československem a Francií. MZO/19208/60.* Praha. 26. 7. 1960.

⁸¹ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Přehled styků za I. čtvrtletí 1960. č. 023.895/60.* Praha. 13. 4. 1960.

protokolu na pražském MZV,⁸² nahradil Václav Pleskot. Ten odevzdal své pověřovací listiny prezidentu de Gaullovi 7. května.

Ke 31. říjnu měla končit platnost obchodní dohody mezi Československem a Francií uzavřené v minulém roce. Již od léta připravovalo Československo podklady k dohodě nové. Součástí návrhu bylo zásadní odmítnutí řešit případné požadavky Francie na projednávání tzv. otevřených finančních otázek.⁸³ Obchodní dohoda mezi ČSSR a Francií byla nakonec prodloužena výměnou dopisů dne 8. října 1960, čímž skončilo období hospodářského jednání tohoto roku. Francouzská strana přestala spojovat vzájemný obchod s tzv. nevyřešenými finančními otázkami a souhlasila s prodloužením bez jakýchkoli podmínek.⁸⁴ Ve věci hospodářských styků se v prosinci 1960 konalo v Paříži výroční zasedání Francouzsko-československé obchodní komory, na které delegace Československé obchodní komory jednala o spolupráci a možnostech rozšíření hospodářských styků mezi ČSSR a Francií.

5.2 Vývoj vztahů v roce 1961

Na jaře roku 1961 došlo na francouzském velvyslanectví v Praze po téměř dvou letech k výměně na postu velvyslance. Jeana Paula Garniera měl vystřídat 25. března 1961 Ludovic Chancel.⁸⁵ Na ministerstvu zahraničí vznikl v té době dokument ke stanovení „*taktického postoje vůči jeho osobě*“.⁸⁶ Ten měl být určen na základě koncepce československo-francouzských vztahů a aktuálních vztahových otázek. Dokument se k osobě Chancela vyjadřuje dosti nevybíravě a označuje jej za „*diplomata druhé či třetí kategorie*“.⁸⁷ Závěrem je však, že by mělo MZV vůči Chancelovi „*zaujmout postoj vlídný, aniž by jakkoli ustoupili v zásadních otázkách vztahových*,“ zejména byla pak snaha udat důraz v působení na Chancela v oblasti hospodářské.⁸⁸ Mimo výměnu francouzský

⁸² DEJMEK, Jindřich, Jan NĚMEČEK a Slavomír MICHÁLEK. *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. Praha: Academia, 2013, s. 633.

⁸³ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Čs.-francouzské obchodní jednání. č. 029.324*. Praha. 8. 9. 1960.

⁸⁴ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Dopis od V. Pleskota pro ministra. č. 0359/60-PI/Mi*. Paříž. Nedatováno.

⁸⁵ Seznam francouzských velvyslanců v Československu v letech 1945–1992 a v České republice od roku 1993 do současnosti. [online] [cit. 28. 7. 2022]. Dostupné z: <https://cz.ambafrance.org/Seznam-francouzskych-velvyslancu-zvlastnich-vyslancu-zplnomocnenych-ministru-a>.

⁸⁶ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Čs. postup vůči novému franc. velvyslanci v Praze. č. 024.122/61-4*. Praha. 6. 4. 1960.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

titulářů v Československu, „nedošlo v prvním, ani druhém čtvrtletí k podstatnějším změnám.“⁸⁹ V politických vztazích nedošlo k zlepšení, „protože francouzská vláda ani dosud nedala satisfakci za nezákonné zabavení části nákladu lodi Lidice v roce 1959.“⁹⁰ Dne 9. května velvyslanec Václav Pleskot navštívil ředitele ekonomického oddělení MZV. Předmětem rozhovoru byla možnost uzavření dlouhodobé obchodní dohody s Francií, kdy se jako nejvhodnější řešení pro rok 1961 jevílo opětovné prodloužení dosavadní dohody z roku 1959.⁹¹

Celkově by se stav československo-francouzských vztahů v roce 1961 dal definovat jako stagnující. O tom svědčí i dokument *Zpráva o současném stavu styků s Francií* právě z období, kdy probíhala výměna francouzských velvyslanců v Praze. „Ve vývoji oficiálních čs.-francouzských vztahů v posledních dvou letech nedošlo k žádné podstatné změně.“⁹² Zpráva jako příčinu určila fakt, že nebyla nijak dořešena aféra lodi Lidice, protože Francie stále neuspokojila československé nároky. Hospodářské styky označila za nejdůležitější složku oficiálních vztahů obou zemí, jejíž plnění bylo stanoveno jako hlavní úkol. Nevyřešené finanční otázky měly však být „řešeny odděleně,“ mimo běžnou koncepci hospodářských styků.

K již druhému prodloužení obchodní smlouvy došlo 27. října 1961. Francie odmítla přistoupit k jednání o dlouhodobé dohodě kvůli stále nedořešeným otevřeným finančním otázkám.⁹³ Mimo to také začala dlouhodobě vyvstávat možnost uzavření mírové smlouvy mezi Spolkovou republikou Německo a Francií. ČSSR k tomu samozřejmě zastávala negativní postoj a tlačila zejména na propagaci svých názorů ve Francii prostřednictvím svých ZÚ. O obavách z uzavření dohody svědčí i například dokument určený pro ZÚ v Paříži, Římě, Bruselu a Haagu, jehož obsahem byl pokyn k monitorování „jakýchkoli eventuálních zpráv svědčících o přípravách embarga na obchod s ČSSR a ostatními socialistickými zeměmi v souvislosti s uzavřením mírové smlouvy s Německem.“⁹⁴

⁸⁹ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Přehled styků za II. čtvrtletí 1961*. Praha. 6. 4. 1960.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 3. *Zpráva o současném stavu styků s Francií*. Praha. Nedatováno.

⁹³ Archiv MZV. f. Porady kolegia, kniha 66 – II. pololetí 1961. *Zpráva o současném stavu styků s Francií*. č. 035.152/61-4. Praha. 28. 12. 1961.

⁹⁴ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 2. *Reakce na příp. embargo na obchod s ČSSR*. Praha. 6. září 1961.

5.3 Vývoj vztahů v roce 1962

Uzavření Evianských dohod 18. března 1962 pootevřelo cestu k oteplení československo-francouzský vztahů a uzavření problematiky československé podpory FLN. Stále byly však aktuální obavy ČSSR týkající se uzavření mírové smlouvy mezi SRN a Francií. Další, pro Československo problematickou sférou de Gaullovy politiky byly jeho výroky mířené na Sovětský svaz.⁹⁵ Na jaře se také opět „otázky týkající se obchodních a finančních styků, především k problému lodi Lidice stávají velmi aktuálními.“ To vyplývá ze zprávy o rozhovoru velvyslance Pleskota s ministrem Couvem de Murville.⁹⁶ Otázky byly však opět spojeny s obchodním jednáním, které se mělo konat v květnu v Praze. Opět mělo být prodloužení obchodní dohody spojováno s vyřešením otevřených finančních otázek, s čímž československá vláda dlouhodobě nesouhlasila. Nicméně květnové jednání žádné výraznější výsledky nepřineslo.

K dalšímu jednání došlo až 14. září, poté co bylo telefonicky domluveno prodloužení dohody z roku 1959.⁹⁷ Za francouzskou stranu se jednání zúčastnil i vedoucí východoevropského odboru hospodářské sekce francouzského MZV Déciry, za československou stranou vedoucí 4. teritoriálního odboru Miroslav Šustal. Podle Déciryemu poskytnutých informací prý „příslušná francouzská místa dospěla k názoru, že je třeba celou záležitost vyřešit určitým kompromisem, který by zahrnul všechny otevřené finanční otázky.“⁹⁸ Kompromisní řešení, pro které se francouzská vláda rozhodla zahrnovalo „odškodnění čs. strany ve věci lodi Lidice tím způsobem, že by převedla na čs. konto v Paříži 1 200 000 francouzských franků.“⁹⁹ Tato částka tvořila stejný obnos jako částka, ve které se rozcházely v československé výpočty zůstatku náhradových splátek za znárodněný majetek. Vedoucí Šustal sdělil francouzským představitelům, že je v oboustranném zájmu, aby překážka, kterou ve vzájemných stycích představují nevyřešené finanční otázky byla odstraněna. Po tomto jednání se konala večeře na počest

⁹⁵ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 7. *Stav Francie po podpisu Evianských dohod*. Praha. 2. 4. 1962.

⁹⁶ Archiv MZV. f. TO-T 1960–1964 FRANCIE, karton 2. *Obchodní a finanční otázky ve francouzské relaci*. č.j. 024.063. Praha. 6. 4. 1962.

⁹⁷ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 7. *Francie – podpis dohody*. č. j. 10/139804. Praha. 15. 9. 1962.

⁹⁸ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 7. *Záznam o návštěvě ve 4. odboru*. č.j. 030.111/62-4. Praha. 7. 9. 1962.

⁹⁹ Tamtéž.

francouzské delegace, při které sdělil vedoucí delegace Flechet, „že navržené urovnání finančních otázek by umožnilo uzavření 3leté obchodní dohody a poskytnutí 5letého úvěru.“¹⁰⁰ Obchodní dohoda byla tedy potřetí prodloužena 15. září na MZO. Podpisu se účastnila francouzská delegace a mimo samotnou dohodu byl podepsán také tříletý strojírenský protokol. Prodloužení bylo uzavřeno s platností do 31. listopadu 1963.¹⁰¹ Po dlouhých třech letech se díky možným kompromisům z francouzské strany otevřela možnost vyřešení a uzavření aféry lodi Lidice.

5.4 Vývoj vztahů v roce 1963

Do jisté míry bychom mohli označit vývoj vztahů v roce 1962 jako postupné sbližování a jisté „tání“ vztahů mezi Československem a Francií. Tento nastupující proces byl však zmařen hned začátkem roku 1963 podpisem Elysejské smlouvy, dohody o těsné spolupráci uzavřené mezi Francií a SRN.¹⁰² Smlouva byla podepsána 22. ledna 1963. Československá vláda na uzavření reagovala protestní nótou ze 14. února, ve které vyjádřila své znepokojení nad tím, co by těsná spolupráce dvou zemí mohla přinést.¹⁰³ Francouzská strana odpověděla nótou ze dne 12. dubna, ve které označila obavy Československa za bezdůvodné. Přesto ještě Československo vynaložilo snahy ovlivnit červnovou ratifikaci smlouvy ve francouzském Národním shromáždění tím, že projednali zveřejnění Výzvy předsednictva Národního shromáždění ČSSR francouzskému NS ve francouzském tisku. Tato výzva neměla na hlasování prokazatelný vliv, ovšem důsledkem jejího zveřejnění byla snaha francouzského MZV o bojkot tiskové konference na československém velvyslanectví, což vzbudilo zájem francouzského tisku.¹⁰⁴

Na základě usnesení vlády č. 436 ze dne 31. května byla francouzská strana uvědomena prostřednictvím MZV o tom, že ČSSR je ochotna přistoupit k okamžitým jednáním o nevyřešených finančních otázkách, zahrnujících pohledávky československé strany související se zadržením lodi Lidice, náhradami za znárodnění, dluhopisy půjčky

¹⁰⁰ Tamtéž.

¹⁰¹ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 7. *Francie – podpis dohody. č. j. 10/139804*. Praha. 7. 9. 1962.

¹⁰² MARÈS, Antoine. „*Naším hlavním cílem zůstává uvolnění napětí*“. *Francie – Československo 1961–1968*, Soudobé dějiny 5, 1998, č. 478, s. 472.

¹⁰³ Archiv MZV. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 7. *Francouzská nota ze dne 12. 4. 1963*. Paříž. 12. 4. 1963.

¹⁰⁴ MOTEJLKOVÁ, Ludmila. s. 201-202.

Škodových závodů a s otázkami Společné pokladny.¹⁰⁵ I přes napjatější vztahy započala 24. června v Praze očekávaná jednání o otevřených finančních otázkách. Jednání úspěšně skončila 11. července uzavřením Finančního protokolu. „*Francouzská strana plně uznala (Československé) stanovisko v otázkách nového opatření, a kromě toho dává i odškodnění za případ lodi Lidice.*“¹⁰⁶ Tím byla uzavřena po více než čtyřech letech celá aféra lodi Lidice a také uzavřena otázka nevyřešených finančních otázek. Dalším výsledkem byla dohoda na zahájení jednání o úpravě československo-francouzských obchodních styků na rok 1964.

Zároveň bylo však nutno ještě naposledy prodloužit obchodní dohodu z roku 1959, které končila ke dni 31. října její prodloužená platnost. Bylo navrženo zahájení jednání o jejím prodloužení ve IV. čtvrtletí roku v Paříži, popřípadě jinou diplomatickou cestou, společně s uzavřením náplně zboží pro druhý rok platnosti strojírenského protokolu.¹⁰⁷ Obchodní dohoda z roku 1959 byla tedy na podzim 1963 naposledy prodloužena, ale již s vědomím, že uzavření nové dohody je již na dosah.

5.5 Vývoj vztahů po roce 1964

16. ledna byla v Paříži podepsána nová obchodní dohoda mezi ČSSR a Francouzskou republikou, mimo to také se Středoafričskou republikou, Republikou Kongo-Brazzaville, Republikou Gabon, Republikou Horní Volta,¹⁰⁸ Islámskou republikou Mauretánie a Republikou Čad na období od 1. ledna 1964 do 31. prosince 1965. Africké státy se staly součástí dohody z toho důvodu, že spadaly do měnové oblasti francouzského franku. Dále byla také uzavřena platební dohoda mezi ČSSR a Francií s platností od 1. března 1964 a konsolidační protokol. Jednání byla podle zprávy „*vedena v příznivém ovzduší, přičemž francouzská strana projevovala zájem na rozvoji výměny zboží s ČSSR, a to zejména na svém vývozu investičního zařízení.*“¹⁰⁹ Mezi předsedy delegací byl vyměněn dopis, ve kterém francouzská strana „*potvrzuje, že bude uplatňovat*

¹⁰⁵ Archiv MZV. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 2. *Zpráva k návrhu na zahájení jednání o smluvní úpravu obchodních styků.* Praha. Nedatováno.

¹⁰⁶ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 2. *K návrhu vládního usnesení o zahájení jednání o úpravě čs.-fr. obchodních styků na rok 1964.* Praha. 19. 8. 1963.

¹⁰⁷ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 2. *Návrh vládního usnesení o zahájení jednání o úpravě čs.-fr. obchodních styků na rok 1964.* Praha. 19. 8. 1963.

¹⁰⁸ Dnešní Burkina Faso.

¹⁰⁹ Archiv MZV. f. TO-O 1960–1964 FRANCIE, karton 2. *Zpráva o výsledku jednání o novou obchodní dohodu s Francií.* Praha. 17. 2. 1964.

*liberální politiku při poskytování dodavatelských úvěrů vůči ČSSR, což prakticky znamená zrušení dosavadních omezení v úvěrové politice aplikované dosud vůči ČSSR.*¹¹⁰

Díky uzavření obchodní dohody a konečnému dořešení aféry lodi Lidice dochází v roce 1964 k obratu v československo-francouzských vztazích. Po zahájení jednání o francouzsko-československých kulturních, vědeckých a technických stycích, které probíhaly v září v Paříži, ohlásil ministr zahraničních věcí Československa Václav David návštěvu Paříže. Při obědě se svým francouzským protějškem Mauricem Couvem de Murville kladl důraz na hospodářskou situaci v rámci celkového politického uvolnění. Couve de Murville ve svých pamětech *Une politique étrangère* připomíná rok 1963 jako „rok očekávání“, rok 1964 jako „rok oteplení“ a 1965 jako rok zahájení jednání.¹¹¹ Od podzimu 1964 také docházelo k mnohým návštěvám, ať už ze strany francouzských představitelů do Čech či naopak. Kontakty byly vyvíjeny zejména v oblasti kulturních styků, v roce 1965 proběhlo mnoho vzájemných návštěv, do Francie byly vysílány četné delegace.¹¹² V Československu docházelo v těchto letech také k jistému politickému uvolňování a otevírání se směrem na Západ, dokonce se objevily informace o možné návštěvě de Gaulla v Československu. V následujícím roce navštívil Prahu Couve de Murville. Podle vzpomínek v jeho pamětech byly však jak u prezidenta Novotného, tak u ministra zahraničních věcí Davida patrné „pozůstatky stalinismu.“¹¹³ Důležitou oblastí rozhovorů mezi představiteli bylo stále Německo ve své dvojí podobě, tedy SRN a NDR a evropská bezpečnost. V létě 1966 Československo navrhlo uzavření smlouvy o přátelství, avšak Francie se k návrhu postavila dosti rezervovaně. Nadšení ze zlepšení vztahů na obou stranách začalo postupně opadat a rok 1967 již kromě uzavření kulturní dohody nepřinesl výraznější zlepšení, do jisté míry došlo i k určitému náznaku odporu vůči francouzské vládě vřelým přijetím vůdce tehdejší opozice, François Mitteranda.¹¹⁴ Pokud můžeme nějak vývoj vztahů zobecnit, lze vývoj označit jako součást trendu lehkého otevírání se Západu ze strany Československa v 60. letech. Z francouzské strany pak šlo o podobný trend, kdy docházelo k větší otevřenosti jednat a obchodovat se zeměmi Východního bloku.¹¹⁵

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ MARÈS, Antoine. „*Naším hlavním cílem zůstává uvolnění napětí*“. s. 475.

¹¹² Tamtéž. s. 476.

¹¹³ Tamtéž. s. 477.

¹¹⁴ Tamtéž. s. 478.

¹¹⁵ MARÈS, Antoine. *La politique étrangère Tchécoslovaque (1948-1989) : un cas généralisable ?*. s. 69.

6 Závěr

Na závěr je nutné si odpovědět na některé otázky, které aféra lodi Lidice nabízí. Základní otázkou je, do jaké míry ovlivnila aféra lodi Lidice československo-francouzské vztahy a zda příčinou nebylo i něco jiného. O tom, s jakou závažností vnímala Francie československou podporu FLN svědčí to, že krátce po uzavření Evianských dohod došlo francouzské MZV k závěru, že ze všech komunistických zemí učinilo Československo nejvíce ve prospěch alžírského povstání.¹¹⁶ Aktivita Československa na území francouzské Afriky byla hlavní příčinou špatných vztahů na konci 50. let a aféra lodi Lidice byla určitým vyvrcholením tohoto napětí, které již delší dobu trvalo. Československo navíc FLN nepřestalo podporovat ani po zadržení lodi. Dále poskytovalo materiální pomoc v jak civilní, tak vojenské oblasti. V první polovině roku 1961 byly zbraně pro FLN poskytnuty i přímo. Pro Československo bylo totiž v té době pronikání do subsaharské Afriky a na blízký východ určitým způsobem, jak praktikovat relativně autonomní mezinárodní politiku, ne tolik závislou na Sovětském svazu.¹¹⁷

V archivních dokumentech však také často figuruje i otázka očekávaného uzavření mírové smlouvy mezi Francií a Německem. Mohlo by se zdát, že i toto výrazně narušovalo vzájemné vztahy, ale pro Francii československé propagační akce, které byly v podstatě jedinou výraznější aktivitou v této oblasti, nepředstavovaly větší překážku či hrozbu. Na druhé straně aféra lodi Lidice způsobila ve francouzských službách určitou psychózu,¹¹⁸ kvůli které byla podpora alžírských povstalců ve francouzském vnímání až zveličována, což bránilo normalizaci vztahů mezi Prahou a Paříží.

Nabízí se otázka, proč uzavření aféry lodi Lidice trvalo více než čtyři roky. Francie se k vyřešení některých nevyřešených otázek otevřela v září 1962, kdy na jednání v Praze poprvé navrhla kompromisní řešení. Uzavření aféry lodi Lidice souviselo s ukončením války v Alžírsku. Po uzavření Evianských dohod v březnu a oficiálním vzniku samostatného Alžírsku na začátku července 1962 bylo pro francouzskou vládu žádoucí uzavřít záležitosti týkající se alžírského konfliktu co nejdříve. Mezi tyto záležitosti samozřejmě patřila i československá podpora FLN, která byla hlavní překážkou ve vzájemných stycích.

¹¹⁶ ZÍDEK, Petr. s. 156.

¹¹⁷ MARÈS, Antoine. *La politique étrangère Tchécoslovaque (1948-1989) : un cas généralisable ?*. s. 71.

¹¹⁸ ZÍDEK, Petr. s. 158.

Jak již bylo nastíněno, realizace mezinárodní politiky v subsaharské Africe představovala pro Československo možnost určité autonomie bez větších zásahů Sovětského svazu. Jak, a jestli vůbec, zasáhl Sovětský svaz do samotné aféry? O zadržení lodi byla Moskva bezprostředně informována. Komunikace se Sovětským svazem v řešení aféry pro Československo ale představovala i určitou překážku a zpomalení. Často se v dokumentech připravujících opatření vůči Francii objevují pasáže jako „*nyní čekáme na stanovisko Sovětského svazu.*“ Všechna opatření na mezinárodní úrovni, které právní odbor navrhl musela být Sovětským svazem schválena. Sovětský svaz ale taková řešení Československu nedoporučil. Do jisté míry by se tak dalo říci, že kontrola Moskvy Československo uchránila před prohloubením mezinárodních problémů, a ještě většímu zhoršení československo-francouzských vztahů.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

Seznam použitých archivních fondů

Archiv ministerstva zahraničních věcí. fond TO-T 1955–1959 FRANCIE.

Archiv ministerstva zahraničních věcí. fond TO-T 1960–1964 FRANCIE.

Archiv ministerstva zahraničních věcí. fond TO-O 1960–1964 FRANCIE.

Archiv ministerstva zahraničních věcí. fond Diplomatický protokol – Francie 1955-1964.

Archiv ministerstva zahraničních věcí. fond Porady kolegia 7. 4. 1960 – 12. 5. 1960.

Archiv ministerstva zahraničních věcí. fond Porady kolegia II. pololetí 1961.

Seznam použité literatury

DEJMEK, Jindřich. *Diplomacie Československa. Díl I., Nástin dějin ministerstva zahraničních věcí a diplomacie (1918-1992)*. Praha: Academia, 2012, 317 stran. ISBN: 978-80-200-2210-3.

DEJMEK, Jindřich, Jan NĚMEČEK a Slavomír MICHÁLEK. *Diplomacie Československa. Díl II., Biografický slovník československých diplomatů (1918-1992)*. Praha: Academia, 2013, 802 stran. ISBN: 978-80-200-2285-1.

FERRO, Marc. *Dějiny Francie*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2006. 692 stran. ISBN: 80-7106-888-8.

JUDT, Tony. *Poválečná Evropa: Dějiny od roku 1945*. Praha: Prostor, 2017. 1004 stran. ISBN: 9788072603688.

KAPLAN, Karel. *Československo v poválečné Evropě*. Praha: Karolinum, 2004. 407 stran. ISBN: 80-246-0655-0.

KRÁTKÁ, Lenka. *Domovský přístav Praha: československá námořní plavba v letech 1948 až 1989*. Praha: Karolinum, 2016. 330 stran. ISBN: 978-80-246-3464-7.

PEROTTINO, Michel. *Francouzský politický systém*. Praha: SLON, 2005. 335 stran. ISBN: 80-86429-48-2.

ZÍDEK, Petr. *Československo a francouzská Afrika 1948-1968*. Praha: Libri, 2006. 248 stran. ISBN: 80-7277-305-4.

ZOUNEK, Jiří, ŠIMÁNĚ, Michal. *Úvod do studia dějin pedagogiky a školství. Kapitoly z metodologie historicko-pedagogického výzkumu*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. 88 stran. ISBN-13: 978-80-210-6944-2

Seznam použitých odborných článků

MARÈS, Antoine. *La politique étrangère Tchécoslovaque (1948-1989) : un cas généralisable ?*. Relations internationales, 2011. 28(4). s. 59-74. ISSN: 03352013.

MARÈS, Antoine. „Naším hlavním cílem zůstává uvolnění napětí“. *Francie – Československo 1961–1968*, Soudobé dějiny 5, 1998, č. 478, s. 471–484.

Seznam internetových zdrojů a článků

Mírová smlouva č. 217/1921 Sb., mezi mocnostmi spojenými i sdruženými a Německem a Protokol, podepsané ve Versailles dne 28. června 1919. Čl. 363. In [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 28. 4. 2022]. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

DES ARMES TCHÉCOSLOVAQUES POUR LE MAROC [online]. Le Monde: Archives. 7. 4. 1959. [cit. 8.7.2022]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1959/04/07/des-armes-tchecoslovaques-pour-le-maroc_2162397_1819218.html.

A Rabat, M. Bouabid attire l'attention de M. Parodi sur l' „ extreme gravité „ de l'incident. [online]. Le Monde: Archives. 10. 4. 1959. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: https://www.lemonde.fr/archives/article/1959/04/10/a-rabat-m-bouabid-attire-l-attention-de-m-parodi-sur-l-extreme-gravite-de-l-incident_2161220_1819218.html.

Démarche a Paris de l'ambassadeur chérifien Vives reactions de la presse marocaine. [online]. Le Monde: Archives. 11. 4. 1959. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: <https://www.lemonde.fr/archives/article/1959/04/11/demarche-a-paris-de-l->

[ambassadeur-cherifien-vives-reactions-de-la-presse-marocaine 2161700 1819218.html](http://ambassadeur-cherifien-vives-reactions-de-la-presse-marocaine-2161700-1819218.html).

Československá nota Francii. Vláda ČSR protestuje proti uchvácení československé lodě Francii. [online]. Rudé právo. 11. 4. 1959. Ústav pro českou literaturu AV ČR. v. v. i., digitální archiv časopisů. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1959/4/11/1.png>.

K zadržení čs. námořní lodě „Lidice“ francouzskými ozbrojenými silami. [online]. Rudé právo. 14. 4. 1959. Ústav pro českou literaturu AV ČR. v. v. i., digitální archiv časopisů. [cit. 17. 7. 2022]. Dostupné z: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1959/4/14/1.png>.

Seznam francouzských velvyslanců v Československu v letech 1945–1992 a v České republice od roku 1993 do současnosti. [online]. [cit. 28. 7. 2022]. Dostupné z: <https://cz.ambafrance.org/Seznam-francouzskych-velvyslancu-zvlastnich-vyslancu-zplnomocnenych-ministru-a>.

Seznam použitých klasifikačních prací

MOTEJLKOVÁ, Ludmila. *Československo a Francie 1948-1968. Československo-francouzské diplomatické a kulturní vztahy v letech 1948-1968.* 2014. Dizertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Rychlík, Jan. 362 stran.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AFP – Agence France-Presse

ČSR – Československá republika

ČSSR – Československá socialistická republika

FLN – Fronta národního osvobození (*Front de libération nationale*)

GPRA – Prozatímní vláda Alžírské republiky (*Gouvernement provisoire de la République algérienne*)

HTS-MZO – Hlavní technická správa ministerstva zahraničního obchodu

MF – Ministerstvo financí

MZO – Ministerstvo zahraničního obchodu

MZV – Ministerstvo zahraničních věcí

NDR – Německá demokratická republika

NS – Národní shromáždění

OSN – Organizace spojených národů

SRN – Spolková republika Německo

SSSR – Sovětský svaz socialistických republik

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa

ZÚ – Zastupitelský úřad